

Öğretmenlik Uygulaması Dersi Kapsamında Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Değer Eğitimi Hakkındaki Görüşleri

Muhammed Talha ÖZALP^{1*} & Mehmet AKPINAR²

Gönderilme Tarihi: 12 Aralık 2021 Kabul Tarihi: 30 Aralık 2021
DOI: 10.38015/sbyy.1035702

Öz:

Değerler bireylerin davranışlarını, tepkilerini ve ilişkilerini belirleyen genel düşünce ve kanılardır. Bireyin kendini gerçekleştirme sürecinde yadsınamaz bir yere sahip olan değerler toplumların birlikteliği ve devamlılığı için de oldukça önemlidir. Bireylerin iyi bir insan etkin bir vatandaş olarak yetişmesi ve birlikte yaşama kültürüne haiz bir toplumun var olması için değerlerin gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Değerlerin öğretilmesi öncelikle toplumun en küçük yapısı ailede başlar. Aileden sonra değerlerin öğrenildiği en önemli kurum ise okullardır. Eğitim-öğretim sürecine okullarda devam eden öğrenciler için hangi değerlerin nasıl verileceği öğretim programlarında belirtilmiştir. Fakat bu noktada esas görev şüphesiz öğretmenlere düşmektedir. Özellikle temel amacı etkin vatandaşlar yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin hem dersin amacı ve içeriği hem de bu derse tabi olan öğrencilerin gelişim dönemleri dikkate alındığında öğretmenlerin değer eğitimi konusunda yetiştirilmesi oldukça önemlidir. Ülkemizde eğitim fakültelerinin üçüncü ve dördüncü yıllarında, öğretmen adayları öğretmenlik mesleğini tatbik etmek için Öğretmenlik Uygulaması dersi kapsamında okullarda gözlem ve uygulama yapmaktadırlar. Öğretmen eğitiminde değer eğitiminin önemine yola çıkılarak hazırlanan bu araştırmanın amacı da öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının değer eğitimi hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Nitel yöntem esas alınarak hazırlanan araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örnekleme tekniği ile seçilmiş Trabzon Üniversitesi'nde Sosyal Bilgiler Eğitimi bölümünde öğrenim görmekte olan ve öğretmenlik uygulaması dersini almış 14 erkek 11 kadın olmak üzere toplam 25 dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formları ile toplanmıştır. Toplanan veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiş ve sayısallaştırılarak sunulmuştur. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının değer tanımlarına ilişkin bilgi ve düşüncelerinin kültürel öğeler ve toplumsal normlar etrafında şekillenmekte olduğu, değer eğitiminde en çok değer eğitimi yaklaşımlarından ahlaki muhakeme ve telkin etme yaklaşımlarını bildikleri tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamasında değer eğitiminde en çok sunuş tekniğini kullandıkları ve uygulamalarında bireysel değerlerden yardımseverlik değerine yer verdikleri tespit edilmiştir.

Keywords: Değerler eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi, öğretmen adayı, öğretmenlik uygulaması.

Atf:

Özalp, M. T. & Akpınar, M. (2021) Öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının değer eğitimi hakkındaki görüşleri. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 5(2), 544-565. <https://doi.org/10.38015/sbyy.1035702>

¹Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Turkey. Orcid ID: 0000-0002-8564-7254

²Trabzon University, Turkey. Orcid ID: 0000-0002-9216-5771

**Corresponding Author: mtozalp@gmail.com

Abstract:

Values are general thoughts and opinions that determine the behaviors, reactions and relationships of individuals. Values, which have an undeniable place in the self-realization process of the individual, are also very important for the unity and continuity of societies. Values must be transferred to future generations in order for individuals to grow up as good people, effective citizens and for a society with a culture of coexistence to exist. Teaching values starts in the family, the smallest structure of society. After the family, the most important institution where values are learned is schools. It is stated in the curriculum that which values will be given to the students who continue the education-teaching process in schools. But at this point, the main responsible are the teachers. Considering both the purpose and content of the course and the developmental periods of the students who are subject to this course, it is very important to teacher candidates on values education, especially the main purpose of social studies course teachers, whose main purpose is to raise effective citizens. In the 3rd and 4th years of education faculties in Turkey, teacher candidates make observations and practices in schools within the scope of Teaching Practice course in order to practice the teaching profession. The aim of this research, which was prepared on the basis of the importance of values education in teacher education, is to determine the views of social studies teacher candidates about value education within the scope of Teaching Practice course. The research was prepared on the basis of qualitative methodology. The participants of the study were selected by purposive sampling technique. The participants are 25 4th grade students, 14 males and 11 females, who are studying at Trabzon University, Department of Social Studies Education and have taken the teaching practice course. Research data were collected with semi-structured interview forms. The collected data were analyzed by content analysis technique and presented by digitizing. As a result of the research, it has been determined that the knowledge and thoughts of the teacher candidates about the definitions of value are shaped around cultural elements and social norms, and that they know the moral reasoning and indoctrination approaches, which are among the values education approaches, the most. It has been determined that teacher candidates mostly use the presentation technique in value education in teaching practice and they include the value of benevolence from individual values in their practices.

Key Words: Values education, social studies education, teacher candidate, teaching practice.

GİRİŞ

Değer, insanlığın var olduğu her dönemde söz konusu olan ve yıllar boyu önemini koruyan bir kavramdır. Tarih boyunca dinler, felsefi düşünceler ve ideolojilerle dünyanın her zaman gündeminde olmuştur. Aristoteles, Konfüçyüs, Lao Tzu, Farabi ve Mevlana gibi farklı medeniyetlere mensup birçok filozof ve düşünce insanı karakter, değer ve ahlak üzerine düşünmüş ve eserlerinde bu kavramlara yer vermişlerdir. Kavram olarak bakıldığında değer: “İnsanların kendilerine, nesnelere ve topluma karşı sergileyecekleri davranışların niteliğini belirleyen genel düşünce ve kanılar” olarak tanımlanmaktadır (Özalp & Kaymakçı, 2019, s.145). Değerler bir toplumda neyin iyi, neyin kötü, doğru veya yanlış, arzu edilebilir veya arzu edilemez olduğu konusundaki ortak görüşler ve standartlardır (Budak, 2009). Değerler toplum, kültür ve zaman ile birlikte gelişir. İnsanın bireysel olarak davranışlarını, olay ve olgulara bakış açısını düzenler. Toplumsal olarak insanlar arasındaki ilişkilerinin sınırlarını çizer. Bu noktada değerlerin mikro ve makro olmak üzere iki boyutu olduğu anlaşılmaktadır. Yani değerler hem birey nezdinde hem de toplum nezdinde geçerli kabullerdir (Kızıler & Canikli 2018; Özalp & Kaymakçı, 2019). Dolayısıyla değerler insan yaşantısının ve toplumların farklı noktalarına sirayet eden onlara şekil veren unsurlardır. Değerler bireyin hayatını, davranışlarını ve ilişkilerini düzenlerken toplumların birlikteliğinde ve sürekliliğinde önemli bir rol oynar (Hitlin & Piliavin, 2004).

Değerler eğitimi ise bireyin belirli değerlerin farkında olması, yeni değerler üretmesi, benimsemesi ve kişiliğini bu değerlere göre oluşturarak bunu davranışlarında göstermesidir (Kirschenbaum, 1995). Değerler eğitiminin amacı bireyin kendi açısından ve toplumsal açıdan gerekli olan değerlere sahip olması ve bu değerleri gündelik hayatında hissedebilmesidir. Bireyler sahip oldukları değerler sayesinde gündelik yaşamlarında davranışlarını düzenlerler.

Değerler eğitimi bireylere ve toplumlara rehberlik eder. Gelecek nesillerin sağlıklı düşünen, karar verebilen ve toplum içinde kabul gören bireyler olarak yetişmesine yardımcı olur. Ayrıca adil olma, yardımseverlik ve fedakârlık gibi değerlerin öğretilmesi bireylerin evrensel boyutta iyi bir insan olarak kabul görmesini sağlar (Arweck & Nesbitt, 2004). Dolayısıyla ulusal ve uluslararası etkin bir vatandaş yetiştirmenin yolu değerler eğitiminden geçmektedir. Lickona (1992), demokratik, saygılı, yaşadığı toplumun değerlerini benimseyen ve toplumun iyiliği için çalışan bireyler yetiştirmenin yolunun değerlerin gelecek nesillere aktarılması ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Ryan ve Bohlin (1999) dünyada en tehlikeli değişkenin insanların ortak değerlerden uzaklaşarak kişisel standartlarını oluşturmaları ve bu standartlar üzerinden yaşamlarını sürdürmeye çalışmaları olduğunu altını çizmişlerdir. Tillman (2000) ise toplumların toplumsal düzen için tehlike oluşturan sorunlardan ancak etkili bir değerler eğitimi ile kurtulabileceğine dikkat çekmiştir. Türk ve Nalçacı (2011) da küreselleşen dünyada insanların ortak huzuru için değerlerin sürdürülebilirliğinin hayati bir öneme sahip olduğunu ve bunu gerçekleştirmek için okullarda bilinçli bir şekilde değerler eğitiminin verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bireylerin ve toplumların refahı için okullarda verilecek değerler eğitimi önemli bir gerekliliktir (Yiğittir & Öcal, 2011).

Geçmişten günümüze yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler ve dünya savaşları gibi küresel olaylar değerler eğitimini de etkilemiştir. Özellikle Sanayi Devrimi değerler eğitiminde bir dönüm noktası niteliğindedir. Sanayi Devrimi ile başlayan süreçte iş gücü tüm dünyada devletler için öne çıkan ve aranan bir nitelik haline gelmiştir (Stanley, 1983). Kadın ve çocukların dahi birer iş gücü olarak görülmeye başlandığı bu dönemden itibaren dünyada önemli bir göç hareketi başlamış ve toplumların yapısı homojenliğini kaybetmiştir (Bahar, 2009). 1900'lü yıllarda tüm dünyayı etkileyen dünya savaşları ve akabinde soğuk savaş dönemi de önemli karışıklıklar ve sorunlar ortaya çıkarmıştır. Tamamı ile beden gücüne odaklı bir iş hayatı, savaşlar ve sosyolojik değişim süreci insanlara zihin ve beden yorgunluğu yüklerken onları sosyal hayattan uzaklaştırmış, zihnen ve manen ihmal etmiştir. Bu ihmalkârlığın bir sonucu olarak insanlar arası ilişkiler zayıflamış ve toplumsal bazı problemler baş göstermiştir (Güzel, 2005). Bu gibi psikolojik ve toplumsal sorunlar değer kavramının önemini gözler önüne sermiştir. Devletler belirli bir kültür çevresinde bireylerin sosyalleşmesini ve ortak değerleri olan vatandaşlık bilincine sahip bir toplum oluşturmaya yollarını aramaya başlamışlardır. Bilim insanları ve eğitim kurumları da değerler eğitimi üzerine çalışmalara yönelmişlerdir. Bu yıllardan itibaren değerler farklı ülkelerin öğretim programlarında yer bulmaya başlamıştır (Kirschenbaum, 1995). Günümüzde ise ilerlemeci eğitim anlayışı doğrultusunda değerler, eğitim-öğretimin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Ülkemizde de özellikle eğitim-öğretimin 2005 yılında yapılandırmacı yaklaşıma göre yeniden düzenlenmesi ile değerler eğitimi ön plana çıkmıştır (Özalp, Kaymakçı & Turgut, 2019; Yiğittir & Kaymakçı, 2012).

Türkiye’de 1968 yılından itibaren şu an kullandığımız ismi ile eğitim sistemimize dâhil olan sosyal bilgiler dersi de değer eğitimi için oldukça önemli bir derstir. Asıl gayesi yeni nesilleri etkin birer vatandaş olarak yetiştirmek olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda adalet, estetik, aile birliğine önem verme, eşitlik, bağımsızlık, özgürlük, barış, saygı, bilimsellik, sevgi, çalışkanlık, sorumluluk, dayanışma, tasarruf, duyarlılık, vatanseverlik, dürüstlük ve yardımseverlik olmak üzere toplam 18 değer kazandırılması hedeflenmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Zarrillo (2004)’ya göre değerler, sosyal bilgiler programının öğretilmesi en zor, ancak ihmal edilmemesi gereken öğelerinden biridir. Bu yüzden bu amaca yönelik bir dersin öğretenleri olan sosyal bilgiler öğretmenleri değerlerin önemini farkında olan, hayatının her anında değerleri göz önünde bulundurabilen ve etkili bir değer eğitimi verebilecek nitelikte olan öğretmenler olmalıdırlar (Şahin & Katılmış, 2016; Yenen & Durmaz,

2019). Kirschenbaum (1995) öğretmenlerin iyi birer değer eğitimcisi olmalarının yanında öğrenciler için iyi birer örnek olmaları gerektiğini belirtmiştir. Çünkü öğrenciler okullarda planlı ya da plansız sürekli bir öğrenme süreci içerisindeyler. Öğrenciler öğretim programı dâhilinde belirli yöntem ve teknikler ile değerleri öğrenebilirler. Fakat bununla kalmayıp okulda gözlemleyerek de birçok şey öğrenirler (Halstead & Pike, 2006).

Eğitim fakültelerinde genellikle son sınıfta verilen öğretmenlik uygulaması dersi, öğretmen adaylarına önceki yıllarda öğrendikleri alan ve pedagojik bilgilerin gözlemlenmesine ve uygulanmasına yönelik bir derstir. Bu derste, öğretmen adaylarının mesleğin uygulamaya dönük yüzü ile tanışmaları amaçlanmaktadır. İlgili alanyazın incelendiğinde; değer eğitimi üzerine yapılmış birçok çalışma olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların genel itibari ile konuları öğrencilere değerlerin kazandırılma süreci (Doğanay & Sarı, 2004; İşcan, 2007), değer kazandırma karakter eğitimi (Ada, Baysal & Korucu, 2005; Demirel, 2009; Gökçek, 2007), ders kitaplarında değerler eğitimi (Aral, 2008; Gültekin, 2007; Güzel, 2013; Gör, 2013; Yaman, Taflan & Çolak, 2009), değerler eğitimi ile ilgili öğretmen görüşleri (Ateş, 2014; Balcı & Yanpar Yelken, 2013; Baysal, 2013; Can, 2008; Fidan, 2009; Tokdemir, 2007; Varol, 2013) ve değerler eğitimi ile ilgili tutumlar (Bektaş & Nalçacı, 2012; Gömleksiz & Cüro, 2011; Tahiroğlu, 2012; Tahiroğlu, Yıldırım & Çetin, 2010) üzerinedir. Alanyazında öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması dersi gözlemlerine dayanarak yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Bu noktada bu araştırma ile hem yöntem hem de değerler eğitimi açısından literatüre mütevazı bir katkı sağlanacaktır. Ayrıca çalışma sonuçlarının araştırmacılar için yeni kapılar aralayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının öğretmenlik uygulamaları ve gözlemlerine dayanarak değer eğitimi hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada şu soruların cevapları aranmıştır;

1. Öğretmen adaylarının genel anlamda değer kavramı hakkındaki görüşleri nelerdir?
2. Öğretmen adaylarının genel anlamda değerler eğitimi hakkındaki görüşleri nelerdir?
3. Öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması gerçekleştirdikleri okullardaki değerler eğitimine ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Öğretmen adaylarının akranlarının öğretmenlik uygulamalarında değerler eğitimi kapsamındaki faaliyetlerine ilişkin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma nitel desen araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yöntem esas alınarak hazırlanmıştır. Fenomenolojik araştırma, katılımcılarının belirli bir fenomen hakkındaki anlayışlarını, duygularını, bakış açılarını, algılarını anlamak ve fenomeni nasıl deneyimlediklerini ortaya çıkarmak için kullanılan bir yöntemdir (Patton, 2002; Van Manen, 2007; Yıldırım & Şimşek, 2012). Fenomenolojik yöntem sosyal bilim araştırmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Günlük yaşantıda farkında olunmayan ya da tam olarak anlaşılabilen olay, olgu ve deneyimlerin anlaşılmasına imkân sağlaması, ortak deneyimlerin özünün olduğu varsayımına dayanması (Patton, 2002), tümevarımcı analiz ile araştırmacının topladığı verileri anlamlandırma ve bu verilerden yola çıkarak kuram oluşturmasına yardımcı olması (Creswell, 2020) gibi özellikleri nedeniyle bu araştırmada fenomenolojik yöntem tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi, katılımcıların araştırmanın konusuna uygun olarak belirli ölçütler doğrultusunda seçilmesidir (Yıldırım & Şimşek, 2012). Araştırmada örneklemin seçilmesinde göz önünde bulundurulmuş temel ölçüt öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması dersini almış olmaları ve derslerde gözlem ve uygulama yapmış olmalarıdır. Araştırmanın çalışma grubunu Trabzon Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi bölümünde öğrenim görmekte olan ve öğretmenlik uygulaması dersini almış 14 erkek 11 kadın olmak üzere toplam 25 dördüncü sınıf öğretmen adayı oluşturmaktadır. Öğretmen adayları Trabzon ili merkezinde ve ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı farklı sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda öğretmenlik uygulaması gerçekleştirmişlerdir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanılmasının arkasında yatan nedenlerin başında; katılımcının görüşlerini irdeleme, olay ve olgulara nasıl baktıklarını anlayarak davranış ve düşüncelerini öğrenebilme özelliği yatmaktadır. Sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme hem araştırma hedefine odaklı hem de katılımcı ve araştırmacı arasında kısmen sohbet havası yaratma imkânı sağlayan bir teknik olarak öne çıkmaktadır (Merriam, 1998). Patton (2002), yarı yapılandırılmış görüşmeler için görüşmeden önce görüşmeyi araştırmanın amacından uzaklaşmadan ihtiyaç duyulan verilerin toplanabilmesi için genel bir görüşme kılavuzu hazırlanmasını önermektedir. Bu öneri doğrultusunda görüşme soruları görüşmeler gerçekleştirilmeden önce hazırlanarak bir kılavuz oluşturulmuştur. Araştırmanın inanılabilirlik ve güvenilirlik sağlanması adına sorular hazırlanırken bir değerler eğitimi ve iki sosyal bilgiler eğitimi konusunda uzman olmak üzere üç uzmanın görüşlerine başvurulmuştur. Bu süreç sonunda altı sorudan oluşan görüşme formuna son hali verilerek veriler toplanmıştır. Veriler toplanırken katılımcılara araştırma ile ilgili önceden bilgi verilmiş ve gönüllük esasına dikkate alınmıştır. Ayrıca araştırma için Trabzon Üniversitesi Rektörlüğü'nden etik kurul izni alınmıştır.

Verilerin Analizi

Görüşmeler neticesinde elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde temel amaç görüşme sorularına verilen katılımcı cevaplarının belirli kavramlar ve kodlar altında toplanarak verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilerin sistematik olarak tasvir edilmesidir (Schreier, 2012). Bu amaç doğrultusunda verilerin analizi şu adımlar takip edilerek gerçekleştirilmiştir: İlk olarak her bir görüşme sorusuna verilen cevaplar bir araya getirilmiştir. Daha sonra bu cevaplar tek tek incelenmek suretiyle kodlar oluşturulmuştur. Benzer anlamlara sahip veriler bir araya toplanmış ve birbirleri ile ilişkilendirilmiştir. Ortaya çıkan bu kodlar ise yine birbirleri ile ilişkileri göz önüne alınarak belirlenen temalar altında toplanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2012). İçerik analizinin son aşamasında verilerin daha net anlaşılması için sayısallaştırma yoluna gidilerek temalar altındaki her bir kodun tekrar edilme sıklığı ve yüzdeleri hesaplanarak tablolar halinde sunulmuştur. Verilerin sayısallaştırılarak sunulması daha çok nicel araştırmalarda kullanılsa da nitel araştırmalarda da sayısallaştırma yoluna gidilebilir. Patton (2002) nitel verilerin sayısallaştırılarak sunulmasını verilerin analizinden çıkacak sonuçların daha adil bir şekilde yorumlanmasına yardımcı olabileceğinin belirtmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2012) ise nitel araştırmalarda kabarcık bir veri setinin en açık şekilde ifade edilmesinin nitel bir araştırma yapan araştırmacının asıl görevi olduğunu ifade etmektedirler. Bunun yanında yalnızca sayılar ile yapılan sunumun yeterli olmayacağını; katılımcıların görüşlerine ve olay ve olguların da kendi ortamlarında tanımlanmalarına yer verilmesi

gerektiğinin altını çizmektedirler. Bu yüzden bulguların sunulduğu tabloların altında görüşme sorularına verilen bazı çarpıcı cevaplara da doğrudan yer verilmiştir (Schreier, 2012; Yıldırım & Şimşek, 2012).

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümde görüşme sorularının içerik analizi tekniği ile analizi sonunda ortaya çıkan bulgular her bir alt probleme göre sıralanarak sunulmuştur.

Öğretmen Adaylarının Değer Kavramı Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Araştırmada öncelikle öğretmen adaylarının değer kavramına ilişkin görüşleri sorgulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Değer Kavramına İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	f (%)
Kültürel Öğeler	Kültürü oluşturan temel unsurlar	6 (12,24)
	Ortak miras	5 (10,20)
	Zamanla kültür ile gelişen	3 (6,12)
	Örf ve adetler	2 (4,08)
Toplumsal Kanılar	Toplumsal hayatı düzenleyen kurallar	6 (12,24)
	Birlikte yaşama unsurları	5 (10,20)
	Toplumu oluşturan temel unsurlar	3 (6,12)
Manevi Unsurlar	İnanç sistemini oluşturan unsurlar	4 (8,16)
	Dini yaptırım araçları	2 (4,08)
	Dini yaşam kuralları	2 (4,08)
Evrensel Kanılar	İnsanlığın ortak mirası	2 (4,08)
	Tüm insanlar tarafından kabul gören	1 (2,04)
Davranış Düzenleme Unsurları	İyi ve kötüyü ayırmaya yarayan yazısız kurallar	2 (4,08)
	İlişkilere yön veren unsurlar	2 (4,08)
Öğretim Programının Temel Bileşenleri	Öğretim programının bir boyutu	2 (4,08)
	Öğrenme alanı ve kazanımların uygulanma boyutu	2 (4,08)
Toplam		49(100)

Öğretmen adaylarının değer kavramına ilişkin görüşlerinin yansıtıldığı Tablo 1 incelendiğinde ortaya çıkan ilk temanın kültürel öğeler olduğu görülmektedir. Öğretmen adayları değer kavramını bu tema altında en çok kültürü oluşturan temel unsurlar (%12,24) ve ortak kültürel miras (%20,20) olarak tanımlamaktadırlar. Bu tema altında ortaya çıkan diğer kodlar ise zamanla kültür ile gelişen öğeler (%6,12) ve örf ve adetler (%4,08)’dir. Değerlerin kültürü oluşturan temel unsurlar ve örf adetler olduğunu ifade eden ÖA5 kodlu öğretmen adayı görüşlerini: “Değerler kültürü oluşturan ve kültür ile nesilden nesile aktarılan yapı taşlarıdır. Her kültürün kendine ait örf ve adetleri vardır. Bu örf adetler doğrudan değerlerle ilgilidir.” şeklinde açıklamıştır. ÖA15 kodlu öğretmen adayı ise “Değerler ortak kültürel mirasımızdır. Her toplumun kendine özgü değerleri vardır ve bu değerler kültür ile zamanla gelişerek insanlar tarafından oluşturulur. Değer kültürün toplumsal hayattaki yansımalarıdır.” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarının değer kavramına ilişkin görüşlerinde ortaya çıkan bir diğer tema ise toplumsal kanılardır. Bu tema altında öğretmen adayları değer kavramını toplumsal hayatı düzenleyen kurallar (%12,24), birlikte yaşama unsurları (%10,20) ve toplumu oluşturan temel unsurlar (%6,12) şeklinde tanımlamışlardır. Değeri toplumsal hayatı düzenleyen kurallar ve birlikte yaşama unsurları olarak tanımlayan ÖA2 kodlu öğretmen adayı: “Toplumsal olarak

insanların bir arada yaşayabilmesi için gerekli olan bazı kurallar vardır. Bu kurallar bizim toplumsal mutluluğumuzun görünmeyen sırlarıdır. Yani değerlerimizdir. Bu sırlar toplumla birlikte zamanla gelişir ve istemsizce toplumun fertleri tarafından uygulanır.” şeklinde görüşlerini açıklamıştır.

Tablo 1 incelendiğinde ortaya çıkan diğer bir tema manevi unsurlardır. Değerleri manevi unsurlar olarak tanımlayan öğretmen adaylarının görüşlerine göre bu tema altında; inanç sistemini oluşturan unsurlar (%8,16), dini yaptırım araçları (%4,08) ve dini yaşam kuralları (%4,08) olmak üzere üç kod ortaya çıkmıştır. Değer kavramını bu üç kod ile tanımlayan Ö21 kodlu öğretmen adayının değer tanımı “*Bana göre değerlerin temelinde inanç sistemleri vardır. Her inanç sistemi kendine has değerlere sahiptir ve bu değerler de inanç sisteminin yapı taşlarıdır. Değerler dini hayatı ve sosyal hayatı düzenler insanların davranışlarına şekil verir. Örneğin İslamiyet için emanete sahip çıkmak oldukça önemli bir değerdir. İyi bir Müslüman emanete ihanet edemez bu yüzden değerler yaptırım araçlarıdır. Bu değer İslamiyet’in temel öğelerindedir ve insanlara emanet alıp vermeye karşı asıl davranacaklarını gösterir.*” şeklindedir.

Öğretmen adaylarının değer kavramına ilişkin görüşlerinin analizinde ortaya çıkan diğer kodlar ise evrensel kanılar teması altında; insanlığın ortak mirası ve tüm insanlar tarafından kabul gören kodları, davranış düzenleme unsurları teması altında iyi ve kötüyü ayırmaya yarayan yazısız kurallar ve ilişkilere yön veren unsurlar kodları ve öğretim programının temel bileşenleri teması altında öğretim programının bir boyutu ve öğrenme alanı ve kazanımların uygulanma boyutu kodlarıdır.

Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek değer eğitimi yaklaşımlarına ilişkin görüşleri Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Değer Eğitimi Yaklaşımlarına İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	f (%)
Değer Eğitimi Yaklaşımları	Ahlaki Muhakeme	20(30,29)
	Telkin Etme	20(30,29)
	Değer Analizi	12(18,18)
	Değer Açıklama	9(13,63)
Bilmiyor		5(7,57)
Toplam		66(100)

Tablo 2’de görüldüğü üzere 25 öğretmen adayı sosyal bilgilerde değer eğitiminde en çok ahlaki muhakeme (%30,29), telkin etme (%30,29) değer analizi (18,18), ve model alma (%15,15) yaklaşımlarının kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan 5 öğretmen adayı ise değer eğitimi yaklaşımlarını bilmediklerini ifade etmişlerdir. Bu yaklaşımlar dışında öğretmen adayları değerlerin doğrudan öğretimi (%13,63) ve ahlaki ikilem tartışması (%7,57) yaklaşımlarının da sosyal bilgiler öğretim programında kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Sosyal bilgilerde değer eğitimi yaklaşımlarından ahlaki muhakeme ve değer analizi yaklaşımlarının kullanılabileceğini ifade eden ÖA5 kodlu öğretmen adayı düşüncelerini: “*Değer eğitiminde en önemli unsurun karar verme olduğunu düşünüyorum bu sebeple ahlaki muhakeme yaklaşımı öğrenciye düşünmeyi ve karar vermesini öğretir... Değer analizi yaklaşımında ise öğrencilerin en iyi kararları verebilmeleri için içinde bulunduğu durumu analiz etmelerini sağlar.*” şeklinde açıklamıştır. ÖA1 kodlu öğretmen adayı: “*Değerlerin en*

iyi öğretimi öncelikle onlara değerlerin ne olduğunu açıkça ifade etmektir. Öğrenciler zaten okula belli değerlere sahip olarak geliyorlar fakat değerlerin ne olduğunu bilmiyorlar.” şeklinde düşüncelerini ifade ederek telkin etme yaklaşımının altını çizmiştir. Değer açıklama yaklaşımının kullanılabilceğini savunan ÖA2 kodlu öğretmen adayı ise “...Öğrenci değerleri kendi ifade etmeli bu şekilde daha iyi öğrenir. Öğretmenler yalnızca onları yönlendirmeli” şeklinde görüş bildirmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde kullanılacak değer eğitimi tekniklerine ilişkin görüşleri Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılacak Değer Eğitimi Tekniklerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	f(%)
Değer Eğitimi Teknikleri	Hikâye	15(30)
	Drama	12(24)
	Rol Oynama	8(16)
	Örnek Olay	7(14)
	Anlatım	4(8)
	Zıt Kavramlardan Yararlanma	2(4)
	Slayt Sunum	1(2)
	Eğitsel Oyunlar	1(2)
Toplam		50(100)

Öğretmen adaylarının değer eğitiminde kullanılacak tekniklere ilişkin görüşlerinin incelendiği Tablo 3’e bakıldığında öğretmen adaylarının 15’i (%30) hikâye kullanımı, 12’si (%24) drama, 8’i (%16) rol oynama, 4’ü (%8) anlatım, 2’si (%4) zıt kavramlardan yararlanma, 1’i (%2) slayt sunum ve 1’i (%2) eğitsel oyunlar kullanılabilceğini belirtmiştir. Değer eğitiminde hikâye, drama, rol oynama, anlatım ve slayt sunum tekniklerinin kullanılabilceğini söyleyen öğretmen adayı ÖA4: “Değer eğitiminde öncelikle öğrencilere değer ne olduğu hakkında bir anlatım yapılabilir bu aşamada öğrenciye slayt sunum kullanılarak anlatım yapılabilir. Öğrencinin değerleri içselleştirmeleri için hikâye, drama ve rol oynama teknikleri kullanılabilir.” şeklinde düşüncesini açıklamıştır. ÖA7 ise “Değer eğitiminde en etkili yöntemlerden biri zıt kavramlardan yararlanmaktır. Bir olayın doğru ve yanlış taraflarını göstererek öğrenciye etkili bir değer eğitimi verilebilir.” Şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. ÖA5 kodlu öğretmen adayı: “Bence öğrencilere hikâyelerle drama, rol oynama ve örnek olay teknikleri ile etkili bir değer eğitimi verilebilir. ... Özellikle öğrencinin öğrendiklerini gündelik hayata aktarabilmesi için hayatın içinden örnek olaylar kullanılabilir ve öğrenciye empati yaptırarak değerler kazandırılabilir.” Eğitsel oyunların değer eğitiminde kullanılabilceğini belirten ÖA14 kodlu öğretmen adayı ise “...lise çağına kadar öğrenciler oyunlarla iç içe olmalı ve değer eğitiminde eğitsel oyunlar da kullanılmalıdır.” şeklinde düşüncesini açıklamıştır.

Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması Gerçekleştirdikleri Okullardaki Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci sorusuna ilişkin bulgular öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması için gittikleri okullardaki görüşlerine dayanmaktadır. Bu noktada öğretmen adaylarının okullarda verilen değer eğitimine ilişkin görüşleri Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Öğretmen Adaylarının Okullarda Verilen Değer Eğitimine İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	f(%)
Yer verilmiyor	Merkezi Sınav Sistemi	13(35,13)
	Yetersiz Öğretmen Alan Bilgisi	7(18,91)
	Kısıtlı Ders Saati	2(5,40)
	Kalabalık Sınıf Mevcudu	1(2,70)
Yer veriliyor	Ders Kitabı Aracılığı ile	9(24,32)
	Anlatım Tekniği ile	5(13,51)
	Video Aracılığı ile	1(2,70)
Toplam		38(100)

Tablo 4’te görüldüğü üzere öğretmen adaylarının okullarda verilen değer eğitimine ilişkin görüşleri iki tema altında analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarından 15’i okullarda değer eğitimine yer verildiğini belirtmişlerdir. Bu tema altında öğretmen adaylarının görüşleri 4 kod etrafında şekillenmiştir. Okullarda değer eğitimine yer verilmediğini söyleyen öğretmen adayları bunun başlıca sebeplerini merkezi sınav sistemleri (%35,13), öğretmen alan bilgisinin yetersizliği (%18,91), ders saatinin kısıtlı olması (%5,40) ve sınıf mevcudunun kalabalık olması (%2,70) olarak ifade etmişlerdir. Bu konuda görüş bildiren ÖA21: “*Staj için gittiğimiz okullarda öğretmenin ve yönetimin özellikle 7. ve 8. sınıflarda tek düşündükleri lise sınavlarından yüksek puanlar aldırarak. Bu sebeple değer eğitimine göz ardı ediliyor. Alt düzey sınıflarda da ders saati öğretim programına göre çok kısa öğretmenler konuları yetiştirmek için göz ardı ediyorlar.*” şeklinde düşüncelerini belirtmiştir. ÖA13 kodlu öğretmen adayı: “*Staja gittiğim okuldaki öğretmenin bana göre alan bilgisi yeterli değildi.*” ve ÖA5 kodlu öğretmen adayı: “*Uygulama okulundaki öğretmenler yalnızca sınava yönelik düşünüyorlar değer eğitimi gibi konularda yetersizler. Kendileri de velilerin ve yöneticilerin düşüncelerinin bu şekilde olduğunu söylüyorlar.*” şeklinde görüş bildirerek öğretmenlerin alan bilgisinin yetersiz olduğuna işaret etmişlerdir. Okullarda değer eğitimine yer verildiğini belirten 10 öğretmen adayının görüşleri ise 3 kod etrafında toplanmıştır. Öğretmen adayları okullarda değer eğitiminin ders kitapları aracılığı ile (%24,32) doğrudan anlatım tekniği ile (%13,51) ve video kullanarak (%2,70) gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir. Okullarda değer eğitiminin ders kitabı doğrultusunda gerçekleştirildiğini ifade eden ÖA8 kodlu öğretmen adayı: “*Eğer ders kitabında yer alan etkinliklerde değerler yer alıyorsa öğretmen o zaman değer eğitime yer veriyor. Yoksa derse herhangi bir değeri kazandırmak için ekstra bir çaba içerisinde bulunmuyor.*” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. ÖA18 kodlu öğretmen adayı: “*Ders kitabında yer alan değerlere yer veriliyor. Öğretmen kitapta görünce değer ne olduğunu anlatıyor*” şeklinde görüş bildirmiştir. ÖA24 kodlu öğretmen adayı ise “*Öğretmen bir keresinde vatanseverlik değerini anlatırken bir gazı ile yapılan röportaj videosunu izletti.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin bir diğer bulgu; öğretmen adaylarının gözlemlerine göre okullarda verilen değerler Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Öğretmen Adaylarının Gözlemlerine Göre Okullarda Verilen Değerler

Tema	Kodlar	f(%)
Bireysel Değerler	Sevgi	13(16,45)
	Saygı	13(16,45)
	Doğruluk	9(11,39)
	Sorumluluk	7(8,86)
	Çalışkanlık	6(7,59)
	Hoşgörü	5(6,32)
Toplumsal Değerler	Vatanseverlik	12(15,18)
	Adalet	9(11,39)
	Bağımsızlık	5(6,32)
Toplam		79(100)

*Değerlerin sınıflandırılmasında Kızıler ve Canikli (2018) tarafından yapılan sınıflandırma dikkate alınmıştır. Kızıler ve Canikli (2018) bireysel değerleri; alçak gönüllük, bağışlama, bilimsellik cesaret, cömertlik, doğruluk, dostluk, duyarlılık, emaneti korumak, empati, güvenilirlik, hakkı gözetmek, haya, hoşgörü, iffet, merhamet, misafirperverlik, nezaket, ölçülülük, paylaşımcı olmak, sabır, sadelik, samimiyet, selamlaşmak, sevgi ve saygı, sorumluluk, sözünde durmak, şükür, tutumluluk, vefalı olmak, yardımseverlik olarak toplumsal değerleri ise adalet, aile, bağımsızlık, barış, dayanışma, demokrasi bilinci, doğal çevreye duyarlılık, estetik, kardeşlik, şehitlik ve gazilik, tarihsel ve kültürel mirasa duyarlılık, vatanseverlik olarak sınıflandırmışlardır.

Tablo 5 incelendiğinde; öğretmen adaylarına göre okullarda verilen değerler bireysel değerler ve toplumsal değerler olmak üzere iki tema altında toplanmıştır. Öğretmen adayları okullarda en çok bireysel değerler (%67,06) verildiğini belirtirken, toplumsal değerlerin daha az (%32,89) verildiğini belirtmişlerdir. Bireysel değerler teması altında öğretmen adaylarının görüşleri sevgi ve saygı (%16,45), doğruluk (%11,39), sorumluluk (%8,86), çalışkanlık (%7,59) ve hoşgörü (%6,32) değerleri olmak üzere 5 kod etrafında toplanmıştır. ÖA11 kodlu öğretmen adayı bu konuda: “Gözlemlediğim kadarıyla öğretmen en çok çalışkanlık, vatanseverlik, doğruluk ve sevgi saygı değerlerine yer veriyor. Sürekli öğrencilere dürüst olmaları gerektiğini, aileleri ve vatanları için çok çalışmalarını gerektiğini vurguluyor” şeklinde görüş bildirirken; ÖA5 kodlu öğretmen adayı ise “Öğretmen özellikle sevgi-saygı ve adalet değerlerine ders esnasında çok yer veriyor.” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. ÖA22 kodlu öğretmen adayı ise “Vatanseverlik, hoşgörü, sevgi-saygı ve doğruluk değerlerine daha çok yer veriliyor. Özellikle öğretmen ödevini yapmayan öğrenciler için dürüst olmaları gerektiğini neden yapmadıklarını açıkça söylemelerini bunun önemli bir erdem olduğunu belirtirken doğruluk değerinin üzerinde duruyor.” şeklinde düşüncelerini açıklamıştır.

Öğretmen Adaylarının Akranlarının Öğretmenlik Uygulamalarında Değerler Eğitimi Kapsamındaki Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemine ilişkin bulguların ilki öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamasında gözlemledikleri arkadaşlarının derslerinde değer eğitimi nasıl yer verdikleri ile ilgilidir. Öğretmen adaylarının akranlarının öğretmenlik uygulamalarındaki değer eğitimi ilişkin görüşleri Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğretmen Adaylarının Akranlarının Öğretmenlik Uygulamalarında Değer Eğitimlerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	f(%)
Yer Veriliyor	Sunuş	11(26,19)
	Hikâye	9(21,42)
	Drama	5(11,90)
	Görsel materyaller	3(7,14)
	Soru cevap	2(4,76)
	Konuşma Halkası	1(2,38)
	Örnek olay	1(2,38)
	Çalışma kâğıtları	1(2,38)
Yer verilmiyor		10(23,8)
Toplam		42(100)

Tablo 6’da öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamalarında değer eğitimlerine ilişkin görüşleri, yer veriliyor (%76,19) ve yer verilmiyor (%23,8) şeklinde iki tema altında incelenmiştir. Araştırmaya katılan 10 öğretmen adayı diğer öğretmen adaylarının okullardaki uygulamalarında değer eğitimine yer vermediklerini belirtirken öğretmenlik uygulamasında değer eğitimine yer verildiğini belirten 15 öğretmen adayının görüşleri değerlerin nasıl verildiğini açıklayan 8 farklı kod etrafında toplanmıştır. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlik uygulamasında değerlerin en fazla sunuş tekniği (%26,19), hikâye (%21,42) ve drama tekniği (%11,90) ile verildiği ortaya çıkmıştır. Bu konuda ÖA17 kodlu öğretmen adayı: “Genellikle doğrudan anlatarak yer verildi. Bunlar haricinde drama ve öyküler ile değer eğitimine yönelik etkinlikler düzenlendi.” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. ÖA2 kodlu öğretmen adayı ise “Genelde dersler slaytlar üzerinden anlatıldı değerlere de bu sunumlarda yer verildi fakat konuşma halkası, çalışma yaprağı ya da fotoğraflar ve videolara gibi farklı tekniklerle de değer eğitimine yer verildi.” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Öğretmenlik uygulamasında arkadaşlarının değer eğitimine yer vermediğini ifade eden ÖA13 kodlu öğretmen adayı: “Benim gözlemlediğim kadarıyla arkadaşlarımdan hiçbiri derslerinde özellikle değer eğitimine yönelik bir uygulama yapmadı. Ders saatleri kısa olduğu için ben de dâhil doğrudan kazanıma yönelik dersler işledik.” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Bu konuda diğer bir öğretmen adayı ÖA22: “Ben arkadaşlarımdan değer eğitimine yer verdiklerini düşünmüyorum. Belki bazılarının kazanımları değer eğitimine uygun değildir ama bilmiyorum dersler genellikle öğretim programındaki kazanımlara yönelikti.” şeklinde görüşünü açıklamıştır.

Öğretmen adaylarının akranlarının öğretmenlik uygulamasında yer verdikleri değerlere ilişkin bilgiler Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7. Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulamalarında Yer Verdikleri Değerler

Tema	Kod	f(%)
Bireysel Değerler	Yardımsızlık	15(30,61)
	Dürüstlük	10(20,40)
	Saygı	7(14,28)
	Sorumluluk	5(10,20)
	Empati kurma	4(8,16)
	Hoşgörü	2(4,08)
Toplumsal Değerler	Çevreye duyarlılık	2(4,08)
	Adil olma	2(4,08)
	Vatanseverlik	1(2,04)
	Bağımsızlık	1(2,04)
Toplam		49(100)

Tablo 7’de öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamasında yer verdikleri değerler bireysel değerler ve toplumsal değerler olmak üzere iki tema altında incelenmiştir. Bireysel değerler teması altında öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamasında yer verdikleri değerlerin başında yardımseverlik (%30,61), dürüstlük (%20,40) ve saygı (%14,28) değeri gelmektedir. Toplumsal değerler teması altında ise öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamasında yer verdikleri değerler çevreye duyarlılık (%4,08), adil olma (%4,08), vatanseverlik (%2,04) ve bağımsızlık (%2,04) değerleridir. Bu konudaki öğretmen adayı görüşlerini ele aldığımızda ÖA17 kodlu öğretmen adayı: “Yardımseverlik ve vatanseverlik değerleri öğretmenlik uygulamasında en çok yer verilen değerlerdi. Günümüzde en çok ihtiyaç duyduğumuz iki değer.” şeklinde görüş bildirmiştir. ÖA23 kodlu öğretmen adayı ise “Dürüstlük, saygı, hoşgörü, empati ve adil olma gibi değerlere yer verildi. Ben de derslerimde en çok dürüstlük ve yardımseverlik değerlerine yer verdim. Özellikle dersine girdiğimiz öğrenciler için bu değerlere ihtiyaçları olduğunu düşünüyorum.” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. ÖA24 kodlu öğretmen adayı: “Ben konuyla alakalı olarak vatanseverlik ve çevreye duyarlılık değerlerine yer verdim. Arkadaşlarım ise hoşgörü, adalet, bağımsızlık ve dürüstlük değerlerine yer verdiler. Genelde kazanımlarımız doğrultusunda değerlere yer verdik. ...öğretim programında yer alan değerlerin hepsi aynı öneme sahip benim için.” şeklinde görüş bildirmiştir. Araştırmanın buradaki bulguları arasında dikkat çeken bir nokta da bazı öğretmen adaylarının (%8,16) empati kurma becerisini değer olarak bilmeleri ve öğretmenlik uygulamalarında yer verdiklerini belirtmeleridir. Bu bulgu araştırmaya katılan öğretmen adaylarının değerler ve beceriler arasında kavram karmaşası yaşadıklarını göstermektedir.

Öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması kapsamında değer eğitiminde karşılaştıkları sorunlar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması Kapsamında Değer Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar

Tema	Kodlar	f(%)	Toplam
Karşılaşılan Sorunlar	Kısıtlı Zaman	8(24,24)	21(63,63)
	Öğretim Programı	6(18,18)	
	Öğrenci Seviyesi	5(15,15)	
	Öğretmen	2(6,06)	
Sorun Yok		12(36,36)	12(36,36)
Toplam			33(100)

Tablo 8 incelendiğinde öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamasında kısıtlı zaman (%24,24), öğretim programı (%18,18), öğrenci seviyesi (%15,15) ve öğretmen (%6,6) olmak üzere toplam 4 farklı sorunla karşılaştıkları görülmektedir. Araştırmaya katılan 12 öğretmen ise herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmen adaylarının karşılaştıkları sorunların başında gelen kısıtlı zaman sorunu ile ilgili olarak ÖA2 kodlu öğretmen adayı: “Benim karşılaştığım sorunların tamamı zamanla ilgili. Derslerde işlediğim kazanımlar hep önemli ve derin konularla ilgiliydi. Bu yüzden sadece değer eğitimi değil çoğu zaman yetiştiremedim konuları. Hazırladığım planları uygulayamadım.” şeklinde düşüncelerini açıklamıştır. ÖA10 kodlu öğretmen adayı ise aynı konuda “...derslerde zaman çok sıkıntı oluyor. Çünkü yalnızca iki ders saati var ve sonrası okuldaki öğretmenin. Öğretmen ben olsam genel olarak bir zaman ayarlaması yapar bu sıkıntıyı çözerim ama toplam bir saatin içine dünyaları sığdırmaya çalışıyoruz.” şeklinde kendini ifade etmiştir. Öğretim programının karşılaştıkları sıkıntıların nedeni olduğunu belirten ÖA4 kodlu öğretmen adayı: “Bazı kazanımlar o kadar yoğun ki konu kavram değer beceri hangi biri öğretilecek

bilemiyorum. Bazı kazanımlar da tam uygun. Biraz uygulamadaki hangi kazanımı vereceğimizle ilgili bu durum fakat ben öğretim programının en büyük sorun olduğunu düşünüyorum.” şeklinde düşüncelerini açıklamıştır. ÖA21 kodlu öğretmen adayı ise “*...öğretim programı fazla sade. Hangi değeri nerde nasıl anlatacağımız detaylı belirtilse daha iyi olur.”* şeklinde düşüncelerini açıklamıştır. ÖA12 kodlu öğretmen adayı: “*Öğrencilerin seviyeleri çok düşük çok zor anlıyorlar bu yüzden değer eğitimi vermek de zorlaşıyor.”* şeklinde görüş bildirirken ÖA23 kodlu öğretmen adayı: “*En büyük sorun okullardaki öğretmenler. Öğretmenler değer ne olduğunu bilmiyor ki. Bana kitaptan bağımsız ders anlatamazsın kitapta ne yazıyorsa onu vereceksin diyor...*” şeklinde kendini ifade etmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması kapsamında gözlem ve yaşantılarına dayalı olarak gerçekleştirilen bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile 25 sosyal bilgiler öğretmeni adayının görüşleri alınmıştır. Elde edilen verilerin analizi neticesinde araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğretmen adaylarının değer eğitiminin tanımlarına ilişkin bilgi ve düşünceleri kültürel öğeler ve toplumsal normlar etrafında şekillenmektedir. Yani öğretmen adayları değerleri kültürel birer öge ve toplumsal norm olarak tanımlamaktadırlar. Değer kavramının tanımlarına bakıldığında kültürel öğelerin değerlerin oluşmasında önemli bir yer olduğu anlaşılmaktadır (Haralambos, 1987; Ulusoy & Arslan, 2015; Tezcan, 2011). Öğretmen adaylarının değer kavramına ilişkin görüşleri ve değer kavramının literatürdeki tanımı karşılaştırıldığında öğretmen adaylarının değer kavramını doğru bildikleri söylenebilir. Benzer olarak Balcı ve Yanpar Yelken (2010) de çalışmalarında öğretmen adaylarının değer kavramına ilişkin görüşlerinin toplumsal norm ve kurallar ile ilişkilendirildiğini ifade etmişlerdir. Akhan, Subaşı ve Açıl (2020) yaptıkları çalışmada bu araştırmanın sonucundan farklı olarak öğretmen adaylarının değerleri en fazla evrensellik teması çerçevesinde tanımladıklarını belirtmişlerdir.

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının değer eğitiminde en çok değer eğitimi yaklaşımlarından ahlaki muhakeme ve telkin etme yaklaşımlarını bildikleri tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucuna benzer olarak Demirhan İşcan (2014) da çalışmasında öğretmen adaylarının çalışmalarında en fazla telkin etme yaklaşımını tercih ettiklerini belirtmiştir. Memişoğlu (2013) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenlerin en çok ahlaki muhakeme ve değer analizi yaklaşımlarını kullandıklarını tespit etmiştir. Değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımı, ahlaki ikilem, karakter eğitimi yaklaşımlarına ise daha az değinmişlerdir. Fakat öğretmenler değer yaklaşımlarının sadece isimlerini söylemekle yetinmişler yaklaşımların geneli hakkında pek fazla bilgi verememişlerdir. Yine Memişoğlu (2013)'nin ortaya koyduğu çalışmada öğretmenler değer yaklaşımları konusunda yeterli bilgilerinin olmadıklarını söylemişlerdir. Baysal (2013) tarafından yapılan çalışmada ise öğretmenlerin en çok ahlaki ikilem ve değer analizi yaklaşımlarını kullandıkları ifade edilmiştir. Ortaya çıkan bu sonuçlar yapılan araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Buradan hareketle öğretmen adaylarının değerlerin öğretiminde kullanılan değer yaklaşımlarını sadece ezber olarak bildikleri fakat bu yaklaşımları içselleştiremedikleri sonucuna ulaşılabilir.

Öğretmen adaylarına göre değer eğitiminde kullanılacak en etkili tekniğin hikâye olduğu belirlenmiştir. Yazılı ve sözlü edebi metinlerin eğitimde kullanılacağı ve hikâyelerin değerler eğitiminde etkili bir teknik olabileceği birçok çalışmada ifade edilmiştir (İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş & Demirci, 2017; Karatay, 2007; Kaymancı, 2013; Kolaç & Özer, 2018;

Ünlü, 2016). Kasapoğlu (2013), hikâyelerin öğrencilere iyi bir insan olmanın sorumluluklarını hatırlatabileceğini ifade etmiştir. Bunun yanında toplum ile bütünleşmede, ilişkilerini düzenlemede ve eksik yönlerini görüp telafi etmede öğrencilere yol gösterici olabileceğini belirtmiştir. Öğretmen adaylarının en etkili buldukları bir diğer teknik ise dramadır. Literatürde yer alan çalışmalar (Bouchard, 2010; Erdem-Zengin, 2014; Gervais, 2006) bu sonucu destekler niteliktedir. Bu sonuç göz önüne alındığında öğretmen adaylarının değer eğitimi yaklaşım ve teknikleri hakkında yeteri düzeyde bilgi sahibi oldukları ve yeniliklere açık olduklarına işaret etmektedir. Fakat öğretmen adaylarının yaklaşım ve tekniklerin çeşitliliği konusunda yetersiz oldukları anlaşılmaktadır.

Araştırmanın bir başka sonucunda öğretmen adaylarına göre okullarda değer eğitimine yeteri kadar yer verilmemektedir. Öğretmen adaylarına göre okullarda verilen değer eğitiminde karşılaşılan en temel sorun merkezi sınav sistemleridir. Yapılan araştırmalarda merkezi sınav sisteminin okullarda önemli bir etkisinin olduğu; öğrenci, veli ve öğretmen motivasyonlarını, öğrencinin kişisel gelişimini ve öğretim yöntem tekniklerini olumsuz yönde etkilediği kanıtlanmıştır (Argon & Soysal, 2012; Berkant, Efendioğlu & Sürmeli, 2014; Dinç, Dere & Koluman, 2014; Genç, 2013; Özdaş, 2019). Bu gerçekten yola çıkarak merkezi sınav sistemlerinin okullarda verilen değerler eğitimini de olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Okullarda değer eğitimine yer verildiğini ifade eden öğretmen adayları ise değerler eğitiminin en fazla ders kitapları aracılığı ile verildiğini belirtmişlerdir. Bu sonuç okullardaki öğretmenlerin değerler eğitiminde ders kitabına bağlı kaldıklarını göstermektedir ki literatür incelendiğinde ders kitaplarının değerler eğitiminde yeterli olmadığı ve öğretim programında yer alan değerleri karşılamadığı anlaşılmaktadır (Aktan & Padem, 2013; Calp, 2006; Ecerkale & Bayrak, 2018; Erbaş, 2020; Güçlü, 2019; Hatay Uçar, 2019; Kahya, 2018; Keskin & Öğretici, 2013; Kuş, Merey & Karatekin, 2013; Kuzucu, 2018; Özkan, 2017; Sezer, 2005)

Öğretmen adaylarına göre okullarda en çok bireysel değerlere yer verilmektedir ve bireysel değerler içinde en çok sevgi ve saygı değerlerine yer verilmektedir. Bu sonucun aksine Baysal (2013) yüksek lisans tezinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin okullarda en çok dürüstlük değerine yer verdikleri sonucuna ulaşmıştır. Fakat Tay, Durmaz ve Şanal (2013) çalışmalarında öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde kazandırılmasını bekledikleri değerlerin başında bireysel değerler ve bunların başında sevgi ve saygı değerlerinin geldiğini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar kıyaslandığında öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması kapsamında gözlemledikleri öğretmenlerin öğrencilerin isteklerine uygun ya da öğrencilerin beklentileri ile uyumlu değerlere öncelik verdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca araştırma sonucunda öğretmen adaylarının gözlemlerine dayalı olarak okullarda en fazla verilen toplumsal değer vatanseverlik değeri olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu sonucu destekler nitelikteki çalışmalar (Ariya, Omale & Ezeala, 2016; Avcı, 2015; Doğanay, 1993; Merey, Karatekin & Kuş, 2012; Westheimer, 2009) sosyal bilgiler dersinin vatanseverlik değerine en uygun ders olduğunu işaret etmektedir.

Öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamasında çoğunlukla değer eğitimine yer verdikleri tespit edilmiştir. Değer eğitimine yer veren öğretmen adaylarının en çok sunuş tekniğini kullandıkları belirlenmiştir. Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin sonuçlar göz önüne alındığında öğretmen adaylarının cevaplarının birbiri ile çeliştiği anlaşılmaktadır. Bu sonuç öğretmen adaylarının değerler eğitimi konusundaki bilgilerinin uygulamaya yansımadığını açıkça göstermektedir. Bu sonucun arkasında öğretmen adaylarının değer eğitimine gereken önemi vermemeleri olabilir. Ayrıca ilgili öğretim üyelerinin öğretmen adaylarını uygulamalarda takip etmemeleri ya da yol göstermemeleri olabilir. Nitekim Aytaç (2010)

yüksek lisans tezinde öğretmen adayları için öğretim üyelerinin iletişim ve uygulamaları takip etmesinin oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır.

Öğretmen adayları öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında en çok bireysel değerlere; bireysel değerlerden yardımseverlik değerine yer vermişlerdir. Aktepe, (2015) ve Kara, Altıntaş ve Kaya (2017) yardımseverlik değerinin eğitim sisteminin olmazsa olmaz değerlerinden bir olarak nitelendirmişlerdir. Yiğittir (2010) ise çalışmasında velilerin yardımseverlik değerinin sosyal bilgilerde verilmesi gereken değerlerden biri olarak belirttiklerini ifade etmiştir. Araştırma sonucuna benzer olarak Yiğittir ve Öcal (2010) ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerinin çevre, toplum ve bireysel özellikleri içerdiğini belirtmişlerdir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamasında değer eğitiminde en çok zamanın yeterli olmaması hususunda sıkıntı yaşadıkları tespit edilmiştir araştırma sonucuna benzer olarak Aslan ve Sağlam (2018) ve Senemoğlu (1993) öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamasında zaman sıkıntısı çektiklerini belirtmişler, öğretmen adaylarının hazırlıklarını derslere yansıtamadıklarını tespit etmişlerdir.

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının değer kavramı hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının değer eğitimi yaklaşımları ve teknikleri konusunda da temel bilgileri olduğu fakat yaklaşımların ve tekniklerin çeşitliliği konusunda eksik kaldıkları anlaşılmıştır. Öğretmen adaylarına göre değerler eğitiminde en etkili yaklaşımların ahlaki muhakeme ve telkin etme yaklaşımları; en etkili değer eğitimi tekniklerinin ise hikâye ve drama olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarına göre okullarda verilen değerler eğitiminin yetersiz olduğu bunun temel sebebinin ise merkezi sınav sistemleri olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmen adayları okullarda en fazla sevgi ve saygı değerlerini verildiğini ve değerler eğitiminde öğretmenlerin en çok ders kitabından yararlandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamalarında en çok yardımseverlik değerine yer verdikleri ve değerleri en çok sunuş tekniği ile öğrettikleri tespit edilmiştir. Son olarak öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması kapsamında değerler eğitiminde karşılaştıkları sorunların başında zamanın kısıtlı olmasının geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

ÖNERİLER

- Öğretmen yetiştiren kurumlarda değerler eğitiminin farklı yaklaşımları ve teknikleri uygulamalı olarak öğretilmelidir.
- Öğretmenlik uygulaması dersine giren öğretim üyeleri öğretmen adaylarını uygulamalarda değerler eğitimine de yer vermeleri ve farklı yaklaşım ve teknikleri kullanmaları konusunda teşvik etmelidirler.
- Öğretmen adaylarının okullardaki uygulama öğretmenleri değerler eğitiminde öğretmen adaylarına yardımcı olmaları ve rehberlik etmeleri hususunda bilgilendirilmeli ve bilinçlendirilmelidir.
- Okullarda merkezi sınav sisteminin öğrencilerin kişisel gelişiminin önüne geçmemesi adına yetkili merciler tarafından okul yönetimleri ve öğretmenler uyarılmalıdır.
- Yönetici ve öğretmenler gerekirse değerler eğitimine önem verilmesi konusunda zorlanmalıdırlar.
- Öğretmenler, değerler eğitiminde ders kitabına bağlı kalmadan farklı yaklaşım ve tekniklerden yararlanmaları adına hizmet içi eğitimler, seminerler, webinarlar ya da kurslar ile desteklenmelidirler.

Etik Metin

Bu makalede araştırma ve yayın etiği kuralları takip edilmektedir. Makale ile ilgili her türlü ihlalin sorumluluğu yazar/yazarlara aittir.

KAYNAKÇA

- Ada, S., Baysal, Z. N., & Korucu, S. (2005). Sınıf öğretmenlerinin sınıf içi olumsuz davranışlara gösterdikleri tepkilerin karakter eğitimi ve 2005 ilköğretim programı açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 7-18.
- Akhan, N. E., Subaşı, E., & Açıl, F. B. (2020). Öğretmen adaylarının kök değerlere ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3(2), 115-134.
- Aktan, O., & Padem, S. (2013). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan okuma metinlerinde yer alan değerler. *Asya Öğretim Dergisi*, 1(2), 44-55.
- Aktepe, V. (2015). Etkinliklerle yardımseverlik değer eğitimi (Örnek çalışma). İçinde M. Gündüz (Ed.), *Değerler eğitimi* (75-213). Maya Akademi.
- Aral, D. (2008). *Milli Eğitim Bakanlığı'nun hazırladığı 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerler üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, Türkiye.
- Argon, T., & Soysal, A. (2012). Seviye belirleme sınavına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 446-474.
- Ariya, D. A., Omale A., & Ezeala, L. A. (2016). Towards addressing patriotism problem in Nigerian society through value education in Social Studies. *Academic Research International*, 7(4), 136-143.
- Arweck, E., & Nesbitt, E. (2004). Values education: the development and classroom use of an educational programme. *British Educational Research Journal*, 30(2), 245-261.
- Aslan, M., & Sağlam, M. (2018). Öğretmenlik uygulaması dersinin öğretmen adaylarının görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1). 144-162.
- Ateş, F. (2014). *İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine nitel bir çalışma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Avcı, A. A. (2015). *Sosyal Bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, Türkiye.
- Aytaç, A. (2010). *Öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında uygulama öğretim elemanlığının değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, Türkiye.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji* (31. Basım). Usak.
- Balcı, F. A., & Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin değer kavramına yüklediği anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 81-90.
- Balcı, F. A., & Yanpar Yelken T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) 1(14)*, 195-213.
- Baysal, N. (2013). *Ortaokul sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler yönüyle değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Üniversitesi, Niğde, Türkiye.
- Bektas, F., & Nalcaci, A. (2012). The relationship between personal values and attitude towards teaching profession. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(2), 1244-1248.
- Berkant, H. G., Efendioğlu, A., & Sürmeli, Z. (2014). Değerler eğitimine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 427-440.
- Bouchard, N. (2010). A narrative approach to moral experience using dramatic play and writing. *Journal of Moral Education*, 31(4), 407-422.
- Budak, S. (2009). *Psikoloji Sözlüğü* (4. Basım). Bilim ve Sanat.

- Calp, Ş. (2006). *Üçüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki metinlerle ilgili soru ve etkinliklerin 1981 ve 2005 tarihli Türkçe programlarında yer alan davranışlar ile kazanımlara uygunluğunun karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, (Çev. Ed: Bütün, M. & Demir, S.B.). Siyasal Kitabevi.
- Demirel, M. (2009). Sınıf öğretmenlerinin ve okul yöneticilerinin karakter eğitimine ilişkin öz-yeterlik inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 37, 36-49.
- Demirhan İşcan, C. (2014). Öğretmen adaylarının değerler eğitimindeki tercihleri. *İlköğretim Online*, 13(4), 1203-1222.
- Dinç, E., Dere, İ., & Koluman, S. (2014). Kademeler arası geçiş uygulamalarına yönelik görüşler ve deneyimler. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(17), 397-422.
- Doğanay, A., & Sarı, M. (2004). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine temel demokratik değerlerin kazandırılma düzeyi ve bu değerlerin kazandırılması sürecinde açık ve örtük programın etkilerinin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 10(39), 356-383.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafya 'da metodoloji*. Mili Eğitim Bakanlığı.
- Ecerkale, N., & Bayrak, Ö. (2018). Türkçe 7. sınıf ders kitabındaki metinlerin değerler bağlamında incelenmesi. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 277-287.
- Erbaş, A. A. (2020). *Hayat bilgisi dersi kapsamında değerler eğitimi üzerine bir araştırma: beklentiler, uygulamalar ve öneriler* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Erdem-Zengin, E. (2014). *Yöntem olarak yaratıcı drama kullanımının ilkökul 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlere etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Üniversitesi, Niğde, Türkiye.
- Eşici, H., & Özyurt, G. G. (2021). Karakter ve değerler eğitimi yaklaşım ve uygulamaları. İçinde T. Kamer (Ed.). *Toplum ve kültür bağlamında karakter ve değerler eğitimi* (83-105). Pegem A.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitim bilim*, 2(2), 1-18.
- Genç, M. (2013). İlköğretim öğrencilerinin sınıf ve cinsiyete göre sınav kaygı düzeylerinin belirlenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 85-95.
- Gervais, M. (2006). Exploring moral values with young adolescents through process drama. *International Journal of Education & The Arts*, 7(2), 1-34.
- Gökçek, S. (2007). *5-6 yaş Çocukları için hazırlanan karakter eğitimi programının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Gömleksiz, M. N., & Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.
- Gör, F. (2013). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programında merhamet değeri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Güçlü, H. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize, Türkiye.
- Gültekin, F. (2007). *Tarih dersinde işe koşulabilecek değer öğretiminin yeni yaklaşımlarının öğrencilerin "hoşgörü" değeri anlayışlarının gelişimine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Güzel, D. (2013). *3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye.
- Güzel, S. (2005). Bir sosyal değişme süreci: sosyolojik bakış açısından sanayi devrimi. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 2(5), 189-198.
- Halstead, J.M., & Pike, M.A. (2006). *Citizenship and moral education values in action*. Routledge.

- Haralambos, M. (1987). *Sociology: Themes and Perspective*. Bell & Hymann.
- Hatay Uçar, F. (2019). *İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında değerler eğitimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay, Türkiye.
- Hitlin, S., & Piliavin, J. A. (2004). Values: Reviving a dormant concept. *Annu. Rev. Socio.*, 30, 359-393.
- İbret, B. Ü., Avcı, E. K., Karabıyık, Ş., Güleş, M., & Demirci, M. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlerin öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı. *Uluslararası Türk eğitim bilimleri dergisi*, 2017(9), 104-124.
- İşcan, D. C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Kahya, A. (2018). *Ortaokul türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uşak Üniversitesi, Uşak, Türkiye.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 187, 138-145.
- Kara, C., Altıntaş, A., & Kaya, İ. F. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamalarıyla “yardımseverlik değeri” kazanmaları hakkındaki görüşleri. *Mediterranean Journal of Educational Research*, 11(22), 23-37.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(198), 97-109.
- Kaymakçı, S. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), 230-255.
- Keskin, Y., & Öğretici, B. (2013). Sosyal bilgiler dersinde “duyarlılık” değerinin etkinlikler yoluyla kazandırılması: nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 143-181.
- Kızıllar, H., & Canikli, İ. (2018). *Değerler eğitimi*. Deneme.
- Kirschenbaum, H. (1995). *100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings*. Allyn & Bacon/Simon & Schuster Educational Group.
- Kolaç, E., & Özer, H. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı ve değer aktarımındaki katkılarına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitimi (TEKE) Dergisi*, 7(4), 2629-2655.
- Kuş, Z., Merey, Z., & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- Kuzucu, C. (2018). *İlkokul 4. sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ile sosyal bilgiler ders kitaplarının temel insani değerler açısından karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, Türkiye.
- Lickona, T. (1992). *Educating for character (How our schools can teach respect and responsibility)*. Bantam Books.
- Memişoğlu, H. (2013). İlköğretim 4.sınıf ve 5.sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *International Journal of Social Science*, 6(3),405-425.
- Merey, Z., Karatekin, K., & Kuş, Z. (2012). İlköğretimde vatandaşlık eğitimi: Karşılaştırmalı kuramsal bir çalışma. *GEFAD*, 32(3), 795-821.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education: Revised and expanded form case study research in education* (Vol. 2). Jossey-Bass.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. MEB.
- Özalp, M. T., & Kaymakçı S. (2019). Toplumsal değerler. İçinde B. Ü. İbret ve S. Kaymakçı (Eds.) *Sosyal bilgiler ve toplum*, (ss. 143-164). Pegem A.
- Özalp, M. T., Kaymakçı, S., & Turgut, T. (2019). 2005 ve 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında toplumsal değerlerin yerinin incelenmesi. İçinde G. Gürgeç, S. Keleşoğlu, S. Malkoç ve S. Ayantaş (Eds.)

8. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu Tam Metin E-Kitabı* (807-819). Kalem KitapYayıncılık.
- Özdaş, F. (2019). Merkezi yerleştirme sınav sistemine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. *Mukaddime*, 10(2), 688-707.
- Özkan, Z. S. (2017). *Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ordu Üniversitesi, Ordu, Türkiye.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative evaluation and research methods (Vol.3)*. Sage.
- Ryan, K., & Bohlin, K. E. (1999). *Building character in schools: Practical ways to bring moral instruction to life*. Jossey-Bass Inc.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3, 73-88.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis* (1st Edition). Sage.
- Senemoğlu, N. (1993). A study on initial primary teacher training in England with implications for the system in Turkey. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(9), 367-376.
- Sezer, Ö. (2005). *İlköğretim 1. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında değerlerin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Stanley, W. B. (1983). Training teachers to deal with values education: a critical look at social studies. *Methods Texts Social Studies*, 74(6), 242-246.
- Şahin, T., & Katılmış, A. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz-yeterlilikleri. *Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-16.
- Tahiroğlu, M. (2012). Değerler eğitiminin ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin trafik kurallarına yönelik tutumlarına etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 123 -136.
- Tahiroğlu, M., Yıldırım, T., & Çetin, T. (2010). Değer eğitimi yöntemlerine uygun geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 231-248.
- Tay, B., Durmaz, F. Z., & Şanal, M. (2013). Sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilerin değer ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 67-93.
- Tezcan, M. (2011). *Sosyolojiye giriş* (3. Baskı). Anı.
- Tillman, D. (2000). *Living values activities for young adults living values an educational program*. Health Communications.
- Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değer Eğitimi Hakkındaki Görüşleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye.
- Türk, N., & Nalçacı, A. (2011) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler programında verilen değerleri edinme düzeyleri (Erzincan Örneği). *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 39-56.
- Ulusoy, K., & Arslan, A. (2015). Değerli bir kavram olarak “değer ve değerler eğitimi”. İçinde R. Turan ve K. Ulusoy (Eds.). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* (2. Baskı, ss. 2-15) Pegem A.
- Ünlü, İ. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders materyali olarak edebi ürün kullanımına yönelik görüşleri. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 7(22), 120-136.
- Van Manen, M. (2007). Phenomenology of practice. *Phenomenology & Practice*. 1(1), 11-30.
- Varol, Ç. (2013). *Sosyal bilgiler derslerindeki değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Westheimer, J. (2009). Should social studies be patriotic?. *Social Education*, 73(7), 316–320.
- Yaman, H. Taflan, S., & Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 107-120.
- Yenen, E. T., & Durmaz, A. (2019). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik hazırbulunuşluk düzeylerinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 922-940.

- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2012). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Seçkin.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim öğrenci velilerinin okullarda kazandırılmasını arzuladığı değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19) 207-223.
- Yiğittir, S., & Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzunda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 49-73.
- Yiğittir, S., & Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 407-416.
- Yiğittir, S., & Öcal, A. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2011(1), 117-124.
- Zarrillo, J. (2004). *Teaching elementary social studies: Principles and applications* (Vol. 4). Pearson.

EXTENDED ABSTRACT

Opinions of Social Studies Teacher Candidates on Value Education in the Scope of Teaching Practice Course

Introduction

In the process that started with the industrial revolution, the workforce has become a prominent and sought-after qualification for states all over the world. From this period, when even women and children were seen as a work force, an important migration movement started in the world and the structure of societies lost its homogeneity (Bahar, 2009). This situation has created important conflicts and problems in the eyes of the individual and society. While a business life focused entirely on physical strength has burdened people with physical fatigue, it has alienated people from social life and neglected them mentally and spiritually. As a result of this negligence, interpersonal relations weakened and some social problems emerged (Guzel, 2005). Such psychological and social problems have revealed the importance of the concept of value. The problems that have arisen have led scientists to work on value and educational institutions to attach importance to value education (Yigittir & Kaymakci, 2012).

Value as a concept; It is defined as “The general thoughts and opinions that determine the quality of the behavior that people will exhibit towards themselves, objects and society” (Ozalp & Kaymakci, 2019, p.145). Values are common views and standards about what is good or bad, right or wrong, desirable or undesirable in a society (Budak, 2009). Today, in line with the progressive education approach, values constitute an important part of education. In our country, values education came to the fore especially in 2005, with its reorganization according to the constructivist approach in the academic year (Ozalp, Kaymakci & Turgut, 2019). The aim of values education is for the individual to have the values that are necessary for himself and the society and to feel these values in his daily life. Individuals regulate their behaviors in their daily lives thanks to the values they have. Thanks to values education, people regulate their relations with each other (Arweck & Nesbitt, 2004).

According to Zarrillo (2004, p.19), values are one of the most difficult elements of the social studies program to teach, but one that should not be neglected. It is through values education that the people who make up the society can live together in peace and raise individuals who can think healthy and establish positive relationships. Therefore, social studies teachers, who are the teachers of a course for this purpose, should be teachers who are aware of the importance of values, who can consider values at every moment of their life and who can provide an effective value education (Sahin & Katmis, 2016). The aim of this research is to determine the opinions of social studies teacher candidates about values education based on their teaching practices and observations.

Method

The research was prepared on the basis of the phenomenological method, one of the qualitative pattern research methods. Phenomenology is a method used to understand the understanding, feelings, perspectives, and perceptions of research participants about a certain phenomenon and to reveal how they experience the phenomenon (Patton, 2018; Van Manen, 2007; Yildirim & Simsek, 2012). The participants of the study were selected by purposive sampling technique. The participants are 25 4th grade students, 14 males and 11 females, who are studying at

Trabzon University, Fatih Faculty of Education, Department of Social Studies Education and have taken the teaching practice course. Research data were collected with semi-structured interview forms. The collected data were analyzed by content analysis technique and digitized and presented in the form of frequencies and percentages.

Result

As a result of the research, it has been determined that social studies teacher candidates have sufficient knowledge about the concept of value. It has been understood that teacher candidates also have basic knowledge about values education approaches and techniques, but they are lacking in the diversity of approaches and techniques. According to teacher candidates, the most effective approaches in values education are moral reasoning and indoctrination; It was determined that the most effective value education techniques were story and drama. According to teacher candidates, it has been determined that the values education given in schools is insufficient and the main reason for this is the central examination systems. The teacher candidates who participated in the research stated that the values of love and respect were given the most in schools and that teachers mostly benefited from the textbooks in values education. It was determined that teacher candidates mostly included the value of benevolence in their teaching practices and they taught the values mostly with the presentation technique.

"International Journal of New Approaches in Social Studies - IJONASS" is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).